

objektivitás mértékét csökkentik. A kötet és a szerzők amerikai mivoltának tükrében többször felidézük John Fitzgerald Kennedy, az Amerikai Egyesült Államok 35. elnökének néhány kísérő gondolatát, aki több ízben utalt az idő szerepének fontosságára. Az ő felfogásában nem érdemes magunkat a múlt hibái miatt vádolnunk, fogadjuk el korábbi döntéseinket és figyelünk a jövőnkre összpontosítsuk. Az időperspektíva elméletének ismeretében a következőkkel egészíthetjük ki Kennedy gondolatát: az egyes idői dimenziók közötti rugalmas váltás, továbbá az ideális időorientáció-profil kialakítására törekvés hozzájárul éhatékonyságunk növeléséhez, ami lehetővé teszi, hogy múltbeli

tapasztalatainkra alapozva hozzuk meg döntéseinket jövőnkre nézve, mindeközben pedig megéljük a jelen perceit is.

Zimbaro, P. és Boyd, J. (2012): *Időparadoxon*. HVG Kiadó Zrt., Budapest. 484.

Dombi Edina¹

Kovács Ádám Gábor²

^{1, 2} Szegedi Tudományegyetem
Juhász Gyula Pedagógusképző Kar,
Tanító- és Óvóképző Intézet, Alkalmazott
Pedagógia és Pszichológia Tanszék

Regionális egyetem, munkapiac, státuszinkonzisztencia

Nők a felsőoktatásban

Amikor a társadalom műveltsége, iskolázottsága, valamint az ezekkel összefüggő képzettségi-végzettségi mutatók egyértelműen jelzik a „honnan jöttek” esélyeit az elhelyezkedésben, korántsem lényegtelen a térségi, lokális származás, a hozott tudás és a diplomával megszerzhető ismeretek megléte vagy hiánya. De amikor ez még a nemi szerepekkel, nők és férfiak munkapiaci arányával vagy jövőbeli esélyeivel is összefügg, még konzisztensebb kérdés marad: miért lehetséges, hogy a lányok és nők aránya magasabb a felsőoktatásban, eredményeik látványosabbak és aspirációik is érdemiek, eközben a munkaerőpiac épp leépíti a diplomásokat, térben is korlátozza a reményeket, és ezzel strukturális inkonzisztenciát teremt a társadalmi státuszok terén. Státusz és szerep – klasszikus szociálintropológiai problematika, és élővé válik legott, ahol még a térbeliséggel, regionális tagoltsággal és változó időbeliséggel is összefügg..

Sok-sok éves szakmai kutatás, s ennek elméleti, történeti és empirikus elemzése áll a háttérben annak a kötetnek, mely a nevelés- és viselkedéstudományok körében új eredményekkel fényeskedik az egyetemi könyvkiadásban. Eppen-

séggel Fényes Hajnalka (nem szójáték, csak vértlen asszociáció) kötete, aki az oktatási rendszer mindennapjaiban nevezi meg a nemek közötti különbségek preferenciális okait vagy magyarázatait, külön hangsúllyal a debreceni, regionális egyete-

mi és partiumi térségre nézve. Forráskutatásai alapján fel is mutatja a tájékozódás hátterét: a „pink education”, vagyis a „rózsaszín nevelés” mint tartalmi kulcsszó olyan munkákat, munkatípusokat takar, amelyekben a nők vannak többségben – ám nem a fehérgalléros (értsd: irányító) és nem is a kékgalléros (szak- és betanított vagy segéd)munkák végzői körében, mindemellett hasonlóképpen alulfizetett, rutinszerű mivolta miatt személytelen, zártan tervezett és előlépést sosem biztosító munkakörökben.

A női munkát körülvevő munkapiaci struktúrában Magyarországon már az 1970-es években is időszakosan jellemző volt egyes szakmák elnöiesedése vagy „férfiasodása”, de ezt kísérte, hogy az a kevés nő, aki diplomássá lett, aránytalanul oszlott el az alkalmazási rétegmutatók tanúsága szerint. Az ellenoldali „férfihátrányt” okozó (például az oktatásban és a munkavégzés más szféráiban egyaránt megjelenő) nemi hovatartozási tünetcsoport az egyenlőtlenségek részint intimizálódásában, részint elfogadottságában is helyet nyert, ami nem lehetett szokatlan tünemény, hiszen a társadalmi munkamegosztás hagyományosabb tereiben (pl. paraszti világban, felsőfokú képzésben, iskolai részvételben) is régóta jelen volt. Nem utolsósorban tükröződött a képzés esélyeiben és eredményességében is.

A szerző megvallott törekvése, hogy az oktatási részvételben, szegregált élethelyzetben és a rangkülönbségek rendszerében meglévő horizontális vagy vertikális hátrányokkal foglalkozzon, melyek a munkaerőpiac és a társadalmi mobilitás objektív mutatóiban is tünetként mutatkoznak. Ilyenek például a jövedelmi eltérések, az iskolázottsági differenciálódás, a felsőoktatási életút nehezítettsége, s ezek alakjában olyan nemi, lokalitásfüggő, az attitűdök másságára épülő struktúrák tagolódását mutatja ki, amelyek a „saját” (szerzett) kulturális tőke és a hozott előnyök feszültségeire rámutatnak történeti dimenzióban.

Az elméleti alapok vázlatában és az elemzés bevezetőjében a hagyományos és a modern szerepek oktatás- és életvi-

telbeli változásai felől halad a képzésbe mindinkább bekerülő nők státuszváltozása felé, a nők mai pozíciójának átalakulását jelző mérőszámok súlyozása révén. Ez az iránycél a kötet alcímében is fölteszt kérdést kívánja pontosítani. A nőideálok változása a történelemben (31–50. o.) a legfőbb szakirodalmi példák révén – a 17. századtól a 2. világháborúig – olyan helyzeti feszültségek és jogi nehézségek sorát mutatja, amelyek 1980-ra már a felsőoktatási képzésben is 50%-nál magasabb arányban mutatják az alacsonyabb jövedelmű rétegek hozott hátrányait és megbecsüléshiányát, a nőkkal szembeni előítéletességet, a kevés női vezető alulértékelését és a munkapiaci attitűdök átalakulását is. E téren az iskolai eredményesség és a munkahelyi diszkrimináció feszültségét is megannyi tényező mutatja, de 1989-től (az 1949-es tömeges munkába állás ellenpólusaképpen) a csökkenő foglalkoztatottság jellemzi a helyzetet (a férfiakéval azonos mobilitási mutatók és képzettségi szintnövekedés dacára).

Külön érénye a kötet gondolati vonalvezetésének a „férfihány-hipotézis”, ami visszatérő motívumként mutatja, hogy az északkeleti határ menti régió statisztikai és kulturális mutatói szerint milyen hozott vagy kapott egyenlőtlenségek húzódnak meg az anyagi, képzési és területi különbségek mögött és ezek jelentéshatárában. Érdeme még a kötetnek a kulturális és társadalmi tőke mérésének elméleti és empirikus megjelenítése (61–90. o.), a munkaerő-piaci szegregáció és a tudáspiaci jelenlét mutatóinak ismertetése (81–116. o.), illetve a nemek térbeli kötődéseinek empirikus mintázatát kínáló kérdőíves kutatás eredményeinek bemutatása (117–132. o.). Mindezek tükröződése a munkaattitűdök és tapasztalatok világában, a munkában meglett hasznosság élménye, a csapatmunka megismerése, a sikerélmények és összhang értékékképzete ráadásul izgalmas összehasonlítás lehetőségét nyújtja a román–magyar határ menti (partiumi) térség lakóinak értékrendjei és preferenciasorrendje szempontjából (141–155. o.).

A nemi különbségek és az informális tanulás, önképzés, kulturális fogyasztás vagy időfelhasználás kérdései ugyancsak kínálkoznak más térségi és időszaki mutatók összehasonlító elemzésére: mobilitás, képzettségi helyzetkép, szegregáció, felsőfokú intézményválasztás motívumai, valamint a diákok társadalmi háttérmutatói a lányok, nők eredményesebb értékelmutatásában jelennek meg (171–198. o.), versengő típusú karakterek mutatkozásával és a régi munkaerő-piaci diszkrimináció lassú fölszámolódásával kecsegtetnek. A további hátrányok látható gyengülése a „magaskultúrában” való részvétel és a szerzett kulturális tőke stabilabb megmaradása terén a trendek változását jelzi, a hátrányos helyzetet pótló motivációs háttér pedig a nők munkapiaci státuszjavulását segíti elő (197–206. o.).

Fényes Hajnalka a komplex problémakör a felsőoktatás és tudáspiaci helyzetváltozás, képzési profilok és konvencionális nemi szerepek, női többség és hátrányos jövőkép összefüggései terén mutat ki változást: a kortárs folyamatok tükrében megmutatkozó sajátosságait a „rózsaszín galléros” szereplők jövőendő térnyerésének reális víziójával sugallja, nem hódolva

a genderkutatások trendjeinek, de térségi tesztjét adva az oktatásban helyet és funkciót nyert nemi különbségek anti-struktúrájának. Műve ama kevés opuszok egyike, amelyek a „hagyományos” kérdésfelvetések és konvencionális válaszlehetőségek között az új, a hatékony, a kihívásokra érdemi és akut választ adni képes alkalmazkodási stratégiákat fog(lal)ja össze oktatás, piac, munkaerő-politika és szerepviselkedések összjátékából. Ebben a nemi szerepek, értékrendi különbségek és a hátrányfelszámolási trendek partiumi jellemzői hangsúlyos funkciót kapnak, ahogyan maga a kötet is hangsúlyosan földrajzi térségi jellemzőket

tárgyal a társadalomtudományi komplex kutatás aspektusából.

Fényes Hajnalka (2010): *A nemi sajátosságok különbségének vizsgálata az oktatásban. A nők hátrányainak felszámolódása?* Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. 228.

A. Gergely András

ELTE Társadalomtudományi Kar,
Kulturális Antropológia Tanszék

A nemi különbségek és az informális tanulás, önképzés, kulturális fogyasztás vagy időfelhasználás kérdései ugyancsak kínálkoznak más térségi és időszaki mutatók összehasonlító elemzésére: mobilitás, képzettségi helyzetkép, szegregáció, felsőfokú intézményválasztás motívumai, valamint a diákok társadalmi háttérmutatói a lányok, nők eredményesebb értékelmutatásában jelennek meg (171–198. o.), versengő típusú karakterek mutatkozásával és a régi munkaerő-piaci diszkrimináció lassú fölszámolódásával kecsegtetnek.